

DISSERTATIO INAUGURALIS

DE

CONTAGIO,

QUAM ANNUENTE

INCLYTA FACULTATE MEDICA

PRO

25941

DOCTORIS MEDICINAE GRADU

RITE CONSEQUENDO

IN ALMA AC CELEBERRIMA REG. SCIENT.

UNIVERSITATE PESTIENSI

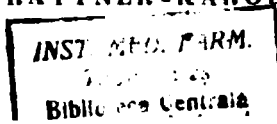
PUBLICAE ERUDITORUM DISQUISITIONI SUBMITTIT

JOANNES SZEBÉNI

TRANSILVANUS KÜKÜLLÓENSIS.

In Theses adnexas disputabitur in Palatio Univers. majori.
Die Octobris 1831.

P E S T I N I,
TYPIS TRATTNER-KAROLYIANIS.

JUN 2004

Campum mihi late patentem aperiri video, dum in ambitu Medicinae universae obiectum dissertationis meae adgredior. At temporis adiunctis me conformando protinus materiam eligendam prae oculis habeo, dum aevo nostro morbos contagio propagandos occurrere communis querela est. De contagio igitur in vero sensu utilitatis scribere statui, ut ea solum adferre, quae pro securitate publica necessaria essent, aequissimum fore arbitrer.

Medicis aegros curantibus saepius evenit, ut vix unum aliumve sanitati restituant, illico novi eodem morbo affecti lectum petant, imo non in eadem solum domo, verum in pluribus eiusdem civitatis similes occurrant casus. Mox communis querela de aliis quoque regionis locis volat, ita, ut morbus idem certo itinere propagari cernatur, et quidem infelici eo eventu, qui Medicum otiosum saltem spectatorem sistit.

Morbos ita universali ratione humanum genus adgredientes omnino fundamentum in aëre habere jam dudum novere Medici, qui eo ipso celeriter se extendunt, multos homines ad semel adgrediuntur, non obstante summa custodiae cautela, absque eo quippe, quod cum aliis conta-

ctus in considerationem venire possit. Et hos morbos epidemicos compellarunt, qui proin cum ab aëre pendeant, magis aliquam legem in comparando observant, atque limites propagationi suae a nostra potestate poni non sinunt. Occurrere attamen solent alii morbi multos adgredientes, absque ulla lege venientes, qui initium non momentosum habent, et se saltem successive per certa intervalla extendunt, non protinus copiam hominum invadentes, verum eos magis, qui in nexum cum morbidis, aut eorum rebus veniunt, alii plurimi, se nempe separantes, immunes manent, ut manifeste intelligatur contagium subversari debere. Atque hos morbos contagiosos vocamus, qui cum per contactum transire in alium soleant, limites propagationis suae defigi, per separationem, admittunt.

Morbus igitur contagiosus pendet a producto in organismo vivo morbido, quod si in alium transferatur organismum, eundem morbum producere in potestate habet, et ideo productum illud contagium dicitur. Distingui tamen debet contagium a malignitate et miasmate. Malignitas nempe cuivis feбри adhaerere potest, ubi imprimis systema nervosum ita afficitur, ut mox ab initio morbi summa virium prostratio adsit, in contagio e contra saepe vires vitae insurgunt. Exemplum sistit febris nervosa torpida, ubi saepe mira malignitas evolvitur, in typho contagioso econtra status phlogisticus augmentum virium vitae prodens se exhibet. Miasma est exhalatio putrescentium, ac proin a quocunque naturae regno productum, quod facillime per atmosphaeram propagatur, contagium vero potissimum ab ea decomponitur. Contagium tamen eum efficere statum potest, ut

plurimos adgrediens demum evolutioni epidemiae occasionem praebet, siquidem e morbo tali innumeros occidente miasma originem sumat, quod atmosphaeram inficiens ulterius per hanc aliquamdiu propagetur, atque in hoc sensu veram epidemiam sistat. Exemplo nobis est typhus contagiosus, qui vix per contagium ex uno aliove in ceteros translatus vim per atmosphaeram propagationis suae manifeste ostendit; sed et contrarium videmus, morbi quippe epidemice venientes dein per contagium propagantur, quoties etenim experiri nobis licet exanthemata epidemice advenientia in stadio desquamationis contagio in alios transire.

Sublimis attentio Medici in determinando morbo contagioso, atque ab epidemico in vero sensu discernendo existat, necesse est. Nam contagia ipsa variae subtilitatis esse eruimus, ita, ut quaedam magis fixa, alia item nonnihil volatilia esse intelligamus. Nonnulla profecto ita corporibus adhaerentia reperimus, ut, nisi cum aegris aut eorum supellectilibus in contactum deveniamus, omnino a periculo contagii immunes reddamur, documentum nobis pestis orientalis praebet, quam per aërem nunquam advenire metuimus; alia vero volatiliora fuisse comperiebantur, ut etsi per contactum propagentur, tamen aëri quoque aliquamdiu se communicare poterint, ut in typho contagioso experientia nos docet.

Natura igitur contagii ratione propagationis ejus imprimis in considerationem sumenda est. Id generatim certum est, contagia densis, politis, magnae superficiei corporibus minus inhaerere, mollioribus e contra, laxis, porosis se facilius adiungere. Hinc experientia ostendit contagia minime metallis, vitro, oleo, vino; sed fa-

cillime adhaerere lanae, serico, gossypio, filis, chartae, coriis, ac per haec communicari, uti et per aegros iam reconvalescentes.

In organismo vivo ante omnia systema lymphaticum facillime suscipit contagium, et quidem tanto magis, si calor succurrat. Systematis cutanei debilitas, uti apud scorbuticos, hydropicos occurrit, impedit absorptionem contagii, siquidem tunc activitas vasorum absorbentium statum utcunque paralyticum praeseferat. Observatio docet, quod animi pathemata deprimentia, uti tristitia et praecipue metus, promoveant contagiorum assumptionem, quum energia virium vitae inimico huic resistens functioni suae perficiendae respondere impar reddatur. Si processus reproductionis lente pergat, non ita facile locus contagio concedetur, nam sic lente omnis assumptio succedit, quamobrem senes minus quam juvenes contagium assumere possunt, at infantes quoque ad minus habiles illud assumendi referendi sunt, etsi enim celeriori gaudeant assimilatione, reproductio tamen eorum lentior est. Hinc ii etiam, qui vegetabilibus vescuntur, contagio assumendo minus expositi esse videntur, quam quorum victus ex animalibus est, quod cibi e substantia animali naturae humanae magis homogenei citius reproductionem perficiant, atque ita contagium celerius ac ex indole sua nihil deperdens in organismum humanum effectum exerere possit. Rationem ex his intelligimus, cur contagium in systema sanguiferum aut lymphaticum assumptum citius lethalitatem adferre consveverit, quam si in systema nervosum saltem pervenerit, in priori casu profecto intime nos penetrat, in ultimo vero luctae adhuc occasio datur viribus vitae grandi inimico se opponendis.

Contagium in organismum vivum illatum non aequali modo cunctis eiusdem partibus communicatur, nonnulla enim contagia peculiare ex indole sua petere solent partes, alia vero plures quidem, verum diversa intensitate, ita contagium variolarum est in pure pustularum; syphilidis in pure ulcerum et bubonum; rabiei in saliva; contagium pestis vero in pure carbunculorum et bubonum magis quam sudore, siquidem experientia docuerit, uti in peste Bucharestini eernere fuit, contactum per cutem sudantem infectionem causasse celeriore, sed benignius decurrentem, per pus carbunculorum et bubonum vero tardiore, verum malignam. Ceterum quamquam contagium quodvis peculiare vehiculum quaerat, organa tamen nonnulla magis quam alia impetit, ita variolae magis caput; morbilli membranam pituitosam faucium, pulmonum, oculos; scarlatina incipiens fauces, ad finem veniens textum subcutaneum; syphilis fauces, cutem, ossa; rabies medullam spinalem, et systema nervosum dorsale adficere solent. Interdum autem varia intensitate adgreditur contagium vitam, ut varios gradus activitatis ejus assumere oporteat, ita in febre flava americana, quae, ut observatum est, in calido climate in advenis evolvitur, in his contagium enascitur, et tum in indigenas transfertur, atque sic in regiones remotas; in hac inquam febre flava similiter in Hispaniam Europae translata Bally, François, et Pariset quinque varietates morbi adnotabant, a leviori quippe, quae limonadae coctae soli lenibusque evacuantibus cedebat, usque ad gravissimam quintam, quae forma apoplectica, aut cholera citissime aegrum interemit.

Contagii itaque in organismum vivum agendi rationem nobis observare non semper licebit,

dum nonnunquam fulmineo paene ictu vitam exstinguit. Ubi tamen lentius operatur, stadia certa distinguere valemus. Sub assumpto contagio in stadio invasionis singulari modo vasa lymphatica loci contagium suscipientis fiunt magna et dolorifica, glandulae vicinae lymphaticae intumescunt et dolent, tum accedit horripilatio, quae id peculiaris habet, ut etiam sub calore febrili observari possit, quod cernere est in vulnere, cui contagium rabiei inoculatum est, hoc enim quamquam clausum esse videatur, tamen mox rubet, caerulescit, calet, intumescit, dolet, vicinia quoque in decursu vasorum eandem mutationem exhibet, tum horroris specie per spinam dorsii divagante universalia phaenomena incipiunt stadium sequens designantia. Dum contagium stadium iam eruptionis indicat, venit sensus tractionis, apud nonnullos vero pruritus unius partis cutis, quae saepe rubescit, atque in variis partibus, pro varia indole contagii, prima vestigia morbi in oculum incidunt, ita vestigia prima variolarum et morbillorum videmus in genis, miliarium in externo latere colli et circa papillas mammarum, scarlatinae in anteriori parte colli, petechiarum in interno latere brachii et in humeris, febris flavae hinc inde in extremitatibus, pestis peculiariter in glandulis inguinalibus. Contagio ita ad eruptionem deveniente primo evolvitur in vero sensu morbus contagiosus, qui ut decursum suum terminet, peculiariter stadia observare debet. Neque quacunquē medendi ratione morbus contagiosus in stadiis his impedimentum sibi poni admittit, si cum eo febris essentialis jungatur, uti exemplum praebent exanthemata veri nominis seu primaria, atque saltem morbi contagiosi absque febre existentis aut saltem cum hac secundaria

uncti indoles sinit iusta medendi methodo terminum sibi breviorē adferri.

Cum morbum contagiosum iam evolutum sanare maiorem adferat difficultatem, in eo adnendum erit, ut contagio in primis initiis occurramus. Prima idea hic, ab antiquissimo tempore, ea fuit, ut homines contagio affecti a sanis separentur, unde aedificia erecta, nomen contumacia gerentia originem sumunt, in quibus infecti detinentur, curae medicae subiiciuntur, atque ita contagium deletur. Alii conditionem ad incrementum processus contagiosi adimere studebant, qualis calor est, hinc frigus omnimode adplicari, praeprimis vero lotiones frigidas adhiberi svaдебant. At metus propagationis similium morborum per atmosphaeram evenire solitae hanc ipsam depurare studuit, et quidem ignis in auxilium sumebatur ratione physica rem ita comprobante. Novimus nempe ad alendum ignem aëris accessum necessariam conditionem esse, quamobrem undique ad ignem accedens aër, quibuscunque heterogeneis impraegnatus, haec eidem adferre debet, quae per fumum dimittere solet, tanto magis si idoneus apparatus adplicetur. Ita proponente Romershausen cubiculi aër depurari potest, si tubus a superiori parte cubiculi ad infimam fornacis partem ignem tenentis inducatur, ac in fornace structura ductus serpentino fumum derivet, simul per foramina ad fundum cubiculi aërem recentem immittendo. Verum haec aërem depurandi methodus pro maiori extensione vix sufficiens esse videtur, quare de contagiis directe destruendis cogitatum fuit. Tentatae igitur sunt fumigationes diversae indolis, partim gratae, quae sensus nostros magis penetrarent, atque ita contagia qua contraria excluderent, partim ingratae, quae

velut vehementes contagia destruerent, sed cunctae incassum, quod eae substantiae vegetabiles aromaticae fuerint, quae involvere magis, quam penitus extinguere contagia solent. Recentioris aevi inventum est, contagia per acida mineralia deleri, unde iis non solum fumigationes faciendo, verum dilutis gargarisare quoque et os eluere, aliquid inde in nares attrahere, imo totum corpus lavare maximae utilitatis fuisse experientia demonstravit.

Acidis mineralibus fumigationes instituendi variam habemus methodum, id tamen generatim tenendum est, acidum sulfuricum magis ad lectos et vestes perfumandas valere, uti e nitratis lixivae unc. $1\frac{1}{2}$ Sulfuris unc. semis m. accensis. Dum pulmones debiliores in considerationem veniunt, acidum nitricum eligitur, in acidi sulfurici nempe unc. $\frac{1}{2}$ ad arenam calidam locati injicitur successive, in frustis, nitratis lixivae unc. $\frac{1}{2}$. Omnibus tamen potentius contagium destruit gas muriaticum, imprimis si oxygenatum sit, si nempe muriatis sodae drach. 10. oxydi mangani nativi drach. 6. misceantur in pulverem, tum sic pulvis ad ignem locetur, additis prius aquae unc. 2., dein vero sensim acidi sulfurici concentrati unc. $1\frac{1}{2}$; evoluta hinc gase remedium contra contagium tutissimum habemus, quod pro majori spatio in pluribus hinc inde dispersis vasis extendi solet. Gas hoc muriaticum oxygenatum seu Chlorina cum tamen volatilitate citius efficaciam terminet, Chemici illud per calcariam figere adlaborarunt, unde Chloruretum calcis seu Calx oxymuriatica pro durabiliore fumigatione oritur, cujus parandi, tam in magno quam parvo, variam methodum, ac pro diverso usu applicationem in opere Stratinghii legimus.

Fumigationem ita Chlorureto calcis hodie praeferimus, quod jam aquae ducentis partibus additis gas tantum dimittit, ut virtutem depurandi exerat, eo potentius vero, si acido sulfurico jungatur. Adhiberi etiam potest Chloruretum sodae, quod aqua tritum, ope scopae parieti illiniendum pro depurandis a contagio aedificiis aptum remedium fuisse videbatur. Singuli quoque ita contra contagium se tutos reddere queunt, si in sacco apparatus gas evolvens tenentem portent, eum quippe, quem Morvea u proposuit, lagenam scilicet in pyxide lignea contentam, in qua ope cochleae suber obturans adprimi aut demi potest, ut gasi evoluti exitus impediatur aut concedatur, melior tamen isto est apparatus a Dumotiez inventus, cum loco suberis discus vitreus orificio lagenae adprimatur, ut cochlea aperta gas evolutum discum levans facilius exire, atque per foramina pyxididis lignae in vestes penetrare possit.

Contra contagium ita nos munire conamur in virtutem acidorum mineralium fiduciam locando, quae tanto majori cum sedulitate adplicanda sunt, si jam contagium organismum nostrum penetravit. Quo in casu plurimum praestat Emeticum primo momento exhibitum, e pulv. rad. Ipecac. scrup. 1. Tartr. Lixiv. Stibiat. gr. 1. amyli et sacch. alb. aa gr. 10. in doses duas dividendo, ac prima dosi nihil efficiente aliam post quadrantem horae exhibendo. Saepe tamen incassum hoc exhibitum, protinus ad usum acidorum mineralium deveniendum est, et quidem non externo solum, ut memoravi, verum interne quoque, nempe ex aqu. font. unc. 10. acidi muriat. dilut. drach. 1 — 2. syrup. unc. 2. m. omni hora vasculo coffeaceo sumendo. Diaeta simul vegetabilis, ac regimen frigidum ordinetur. B r e r a sub erup-

tione contagii laudat hydrargyrum cum belladonna, jubet inunctiones Ung. hydr. cinerei in spinam dorsi fieri; interne proponit muriat. hydr. mitis gr. 6 — 10 ac pulv. bellad. fol. gr. 2—16 pro 24 horis; aut extr. bellad. gr. 2. in aqu. cinam. unc. 1. solv. et hinc mane et vesperi guttas 4—6. simul laudat aegros lavare aceto aromatico: e hba rosm. fol. salv. aa unc. 4. flor. lavand. unc. 2. flor. cass. dr. 2. aceti vini libr. 19. incis. macerat per 4. dies, colat.

Praeter haec generalia, dum de contagio in specie agendum est, prophylaxis quoque, quantum hucusque experientia docuit, nobis succurrit, ut organismus vivus contagii assumendi, utut raris in casibus, prorsus incapax reddatur. Ita ad variolas avertendas inoculatio vaccinae ab Edvardo Jenner proposita pro felici invento semper habebitur, neque huic substitui potest neonatis umbilicum bene exprimendi ac emulgendi, et aqua salsa lavandi a Marco Meier Posen commendata methodus. Ita ad Scarlatinam Hahnemann solutionem succi fol. bellad. nimis exigua dosi exhibere nitebatur, tentarique potest juxta Hufeland ex extr. bellad. gr. 3. in aqu. cum spir. vin. mixtae unc. 1. solut. bis de die tot guttas dare, quot annos proles habet. Ita ad petechias avertendas Richter tinct. arom. acidae gutt. 20 — 30. propinari, laudat. Nonnunquam tamen in defectu methodi directe contagium avertentis, tempore opportuno ejusdem inoculatio, dum mitiorem efficere morbum cernitur, institui tentabatur, ita olim variolae ipsae verae inoculabantur; ita morbillos Home inoculari voluit, in quem usum lacrymae aut sanguis morbillis affecti sub stadio florescentiae sumitur; Monro etiam furfures epidermidis desquamatae selegit; imo 1785 Vesprémi

pestem ipsam inoculari proposuit Londini edito opere, pernicioso sane consilio.

Si in delendo contagio ita infelices nos esse videamus, ut morbum contagiosum jam omnino evolvi comperiat, respectus ante omnia habendus est febris, num aliqua adsit essentialis. Morbus talis contagiosus a febre essentiali dirigitur, quamobrem indolis febris et decursus stadiorum ejusdem ratio in considerationem veniat, necesse est. In therapia etenim adornanda prima quaestio est, num febris adsit inflammatoria, num nervosa, num putrida, num gastrica, num catarrhalis, habito ita caractere febris porro inquirendum est, an stadium adsit florescentiae, an suppurationis, dum pustulae se exhibent, an denique exsiccationis. At si morbus contagiosus absque febre essentiali comparcat, nullus ordo talis a natura definitus obtinebit, atque non tantum licitum erit morbum protinus sufferre, verum omnino remedia quantocyus adhibenda erunt ad eum delendum, ne eousque increscat, ut omnem medelam inanem reddat. Exemplum nobis praebet Syphilis, quae, dum mentem nonnullorum studium nova detegendi occuparet, variis incassum impeti remediis tentabatur, usquedum totum organismum infausto eventu obruisset, alias dum in primis initiis hydrargyro tractabatur, mox perfecte evanuit. Tanto magis hoc observandum est in morbo hydrophobico a morsu canis rabidi enato, ubi juxta observationes eximias a Schallern nobis communicatas nisi intra duas horas succurratur, evolutio morbi gravissimi advenit, qui tunc incertum curae successum promittit. Intra duas quippe horas a morsu, praemissis lanceola factis incisionibus, et aliquot minutis sanguinis exitu concesso adurit locum huic ferro candente curvatura din.

diam ellipsim referente, tñm deligat bis quòti-
 die per 14 dies et dein semel usque ad 28-an-
 diem unguento e Camph. gr. 12. in ol. terebint
 scrup. 2. solut. addit. ungu. basilic. unc. 2. oxyd.
 hydr. rubri gr. 8. pulv. cantharid. scr. 4. m. Post
 horas duas a morsu autem veniente aegro, non
 jam ferrum candens, sed muriatem stibii appli-
 cat, interne simul belladonnam cum muriat. hydr.
 miti et oleo cajeput semper aucta dosi propinando.

Morbo contagioso in summo gradu evolutò,
 perniciemque exhibente princeps indicatio est vi-
 ribus vitæ prospicere, quamobrem variae jam
 a veteribus proponerantur compositiones, ve-
 rum optimæ adhuc sunt e hb. aromaticis, uti fl.
 lavand. hb. rutæ, salviæ, menthæ, absynthii
 cum vino, imò aceto digestis addita demum
 camphora. Medicum tamen casus specialis in eli-
 gendis remediis diriget.

T h e s e s .

- 1. Una solum existit Affinitas chemica.**
 - 2. Miasma et contagium, sunt duo diversa.**
 - 3. Pharmacon praestantissimum in manu imprudentis saepe venenum dirissimum.**
 - 4. Ex Epidemia uni malo propria, omnis morbus participare potest.**
 - 5. Cholera nunc regnans, epidemica est.**
 - 6. Timor Choleram excitat, aut ad eandem disponit.**
 - 7. Praedictio de perfecto Cholerae in febrim putridam aut dysenteriam transitu, phantasma est.**
-